

СТО ПЕТНАЕСТ ГОДИНА ШКОЛЕ У ПОКРИВЕНИКУ

УВОД

Покривеник, засеок Беновића, припада Општини Херцег-Нови. По постанку занимљив, а мало проучаван. Етимолошко значење Покривеника је везано управо за његов настанак — »Насеље покривено морем«.

Мјесто познато још у турско доба. Истина, у њему постоје споменици културе, можда још из XVI вијека, мада се у архивској грађи Беновић помиње тек почетком XVIII вијека. Над њим, као и над многим мјестима Боке, су се укритали различити »вјетрови« прошли.

Становници Беновића су различитог поријекла. Доселили су се из Херцеговине, Старе Црне Горе, Далмације, а било их је и из Албаније.

Културно-просвјетне прилике, па и друге, на широј територији су биле незапажене и по страни.

Прво и знаменито ширење просвјећивања у Беновићима бљеснуло је 9. децембра 1873. године отварањем Основне школе »у Покривенику Бокама Которским«, мада је школа установљена још 1870. године.

До тада су школе биле ријетке и, углавном, на италијанском језику. Поменућемо школу на Топлој, Богословску школу у Манастиру Савиши и Поморску закладну школу у Србини.

Покривеничку школу је издржавала држава, а најнепосредније старање и надзор су припадали Мјесном школском вијећу и Катарском школском вијећу у Котору.

Беспрекорно срећеном и сачуваном грађом ове школе у Архиву Херцег-Новог, иако доста оскудном, омогућено нам је да на одговарајући начин оживимо њен рад, школску активност и неке педагошко-психолошке основе наставе прије пуних 115 година. Истина, архивска грађа се добрим дијелом односи на уобичајена, често формализована дописивања школских вијећа.

Рад смо заснивали на примарним изворима школе.

Школски простор је био обезбијеђен у приватној кући капетана Богдана Злоковића. Зграда намијењена за школу имала је једну учионицу и стан за учитеља. Због неслагања влас-

Ника и николских власти око кирије настајале су несугласице. На сугестију Вијећа из Котора требало је потражити нови школски простор ближи дјечи из Кумбора и то у кући Марка Војводића, исто у Беновићима, да би опет након краћег времена школски рад био организован у згради Богдана Злоковића, која је касније опоручком власника, сина Богданова и учитеља Николе, трајно намијењена за школу. У њој је школски рад био организован све до земљотреса, априла 1979.

ОПРЕМЉЕНОСТ ШКОЛЕ

Дидактичко-техничке услове школе није тешко приказати, мада настојања и односи према неким њеним дијеловима заслужују пажњу.

Школа је опремана и снабдијевана преко ЦК (царско-краљевског) Котарског вијећа из Котора. Дуго времена је посједовала само сат, глобус и слику његовог величанства Цара. По пријему учила учитељ је морао надлежне обавијестити. Школа је добијала и неке књиге и то првенствено пољопривредних садржаја, као и «наредбени лист». Број «научних средстава» се нешто повећавао, па 1885. године школа има још и руско рачунало, зидну карту Аустроугарске монархије, Европе, грб Царевине и Далмације, топломјер и изтисак од 43 таблице за «зорну обуку».

Године 1911. «... је у наклади ЦК дворске и државне тискарне у Бечу издана зидна табла за школу и дом»,¹ цијене 2 круне, обавјештавају школу у Покривенику.

Школска библиотека тада располаже са:

Научовна основа,

Изтисак напутка о вишову ушеницу,

Изтисак (назив нечитак),

Изтисак Закона 2/5 1883.

Изтисак књиге о кужним болестима.

Школски лист је примало свако школско вијеће. Од стручних часописа се помињу «Нови Васпитач» и «Књижевни вјесник». «Нови Васпитач» излази од 1. јануара 1887, истичући: «... да је он јасно огледало Српске школе и српског учитељства».²

Школа посједује и библиотеку за ученике. За већину предмета су обезбијеђени уџбеници. У архивској грађи више није смо нашли доказа о училима. Помињу се нормативи простора, површине и освјетљености. На једног ученика припада 1,38 м², по ученику, просторни норматив износи 3,78 м³ и стаклена површина прозора износи 1:7 површине пода. Ови захтјеви су, изузев запреминског, скоро остали исти и данас.

¹ Архив Херцег-Новог, ОШ Беновић, кутија IV, инвентарски број 341.

² АХН, ОШБ, кутија IV, ИНВ бр. 317.

Бачка клупа је направљена за 6 ученика.

Тек 1910. (17/6) се појављује печат школе са текстом »Пучка школа Покривеник«.³ У архивској грађи се често сусрећемо са измјенама у наслову школе и њене адресе. Тако понекад на актима пише: »Мјесто Покривеник земља Далмација«.⁴

Тада је свака школа, наредбом управних власти, морала основати школски расадник. Први школски вртови се код нас јављају још 1857. године, организовани у сврхе радно-техничке и образовне. У данашњој школи, на наше незадовољство, школске баште немају, ни васпитну, ни образовну, ни производну функцију. Ако и постоје, у њима је само самоникла вегетација.

Школа у Покривенику, као и друге, је добијала посебна средства за уређење школског врта. У документацији школе се налази на честа упозорења надлежних школских власти да се школски вртови морају уредно одржавати, расписују се конкурси за њихово уређење, односно новчане награде учитељима, а посебно сеоским, за популарисање пољопривредних наука. Колико је корисно што смо напустили овакву орјентацију, нећемо расправљати. Умјесто тога изнијећемо чињеницу да је школи, марта 1882. године Управитељство господарског Поучника у Шибенику понудило збирку најбољих сјемена за школске вртове. Збирка посједује: 42 врсте повртног сјемена, 5 врста кромпира, ливадних трава 10 врста, крмног биља 10 врста, пшенице и јечма 10 врста, мирисљавог и лековитог биља 15 врста. Напоменимо и то да је површина школског врта у Беновићима тада износила 316 м².

УПИС ДЈЕЦЕ И ПОХАБАЊЕ

Упис дјете, зреле и обавезне за школу, обављао се на основу списка који би доставио парох. Уписивана су дјеца од 6 до 12 година старости. Услови уписа су предвиђени параграфом 20 Покрајинског Закона од 29. децембра 1871. године, али се: »... не могу опростити од учioniце, ако нијесу научила оно што је прописано за пучке учioniце: тј. ако не умеју читати, писати, рачунати, и што је од вјеронаука најпотребније. Но, и пошто заврше редовно похабање, односно иза навршене 12 године, дужни су, док не наврше 17 година, полазити опетовницу коју организује свака пучка школа и било то вечерње или свечано недјелно поучавање.«⁵ Сматрало се да су знања стечена за прве четири године само »приправна«.

Видљиво је да су уписивана различита годишта, као и да су право на упис имали и шестогодишњаци, што је код нас тек у посљедње вријеме озакоњено.

Недјелна и опетовница се организују за дјецу која неће наставити школовање или стручне течајеве, тако да се може

³ АХН, ОШБ, кутија IV, ИНВ бр. 340.

⁴ АХН, ОШБ, кутија IV, ИНВ бр. 322.

⁵ АХН, ОШБ, кутија I, ИНВ бр. 308.

у: «...довољној мјери получити циљ пучког образовања», излаже се у допису од 9. новембра 1889. године, настављајући да би школа тако постала: «...извором благодати и среће за пук».⁶

Према Закону од 17. јула 1875. и допису Високог Министарства за богоштовње и наставу бр. 1708, светачно педјелне опетованице не треба организовати, јер су дјеца дужна похаћати грађанску школу, односно струковни течај, бар док не наврше 12 година старости.

Иако је похаћање основне школе обавезно, ипак се сва дјеца не уписују, а уписана нередовно похаћају. Нијесу обавезни похаћати школу глухонјемци, хромци, рахитични, сиромаси без родитеља; «пук сиромашнице, голе, босе, гладне» су: «опроштене похаћања».⁷ или како у архиви школе налазимо да су дјеца слабог здравља «опроштена похаћања школе», или уз образложење «пук сиромаш», «што је по другом ставу параграфа (§²) 19 школског закона 14/9 1881. године».⁸ Сиромашни ученици су добијали сваке године књиге бесплатно, а понекад, од Општине и «завежљај робе за хаљине». Изнијешемо и садржај једног дописивања родитеља и школе. Родитељ мисли дјете му је сиромашно, шта ћу га «шиљати», ништа друго него да: «...дере робу и дангуби». Вијеће му одговара: «Такве криве мисли ваља свакако одбацивати»...завршавајући писмо: «Највиши људи по свијету родили су се у појатама, не у палицама».

Школске власти су за непохаћање школе предузимале мјере кажњавања. Прва казна је износила 1 — 1,5 форинти, друга од 5 — 50, а трећа још више.

ШКОЛСКЕ ВЛАСТИ

Управљање школом се одвијало преко Мјесног, Котарског и Покрајинског вијећа. Чланове Мјесног вијећа је бирало Општинско вијеће.

Питања о којима се расправљало односила су се на организациону и материјалну проблематику.

Надлежност Мјесног школског вијећа је била врло широка. Учитељ није могао без одобрења Вијећа поћи лекару, а камо ли изостати дан због нечега другог, или како у једном допису Котарског вијећа каже: «...и учинити нарочита пропња средством мјесног школског вијећа, којег учитељ ни у једном послу не може мимоићи».⁹ Дакле, за све је учитељ морао писати молбу, односно чекати одобрење.

Мјесно вијеће се састајало једном мјесечно. Најчешће расправе су вођене око похаћања наставе, јер су многи родитељи избјегавали да шаљу дјецу у школу. Због тога су повчано каж-

⁶ АХН, ОШБ, кутија II, ИНВ бр. 319.

⁷ АХН, ОШБ, кутија II, ИНВ бр. 325.

⁸ АХН, ОШБ, кутија I, ИНВ бр. 314.

⁹ АХН, ОШБ, кутија I, ИНВ бр. 308.

њавани. Висина казне је зависила од дужине времена изостајања.

Мјесно вијеће су сачињавали најугледнији грађани, парох и учитељ. Тако су, једне међу првим годинама од оснивања школе, Вијеће сачињавали: Стефо Вујновић, капетан В. Цвјетковић, парох М. Мустур и учитељ Никола Злоковић.

Из школских књига није могуће за сваку годину утврдити бројно стање ученика. Књиге су непотпуне и неуредно вођене, тако су школске власти дошима често опомињале школе: «... да се држе у реду школски списи, а понајвише се препоручује школска крошња».¹⁰

БРОЈНО СТАЊЕ УЧЕНИКА

Прва генерација ове школе броји 36 ученика — мушких 21, женских 15. Вјероисповјести православне 30, а римокатоличке 6 ученика. Већина ученика су рођени у Баошћинама, три у Грбљу, један на Ублима, а један у Херцег-Новом. Занимања њихових родитеља:

Пекара 2, рибара 7, помораца 11 (7 поморски капетани), трговаца 4, учитељ 1. (За два родитеља нема података). Ове школске 1873/74. су завршили разред 25 ученика. Од 36 ученика, четири су »иступили из учионе због немоћи«,¹¹ један због »велике сиротиње«.¹²

Школске 1874/75. школа има прва три разреда:

I разред	—	9 ученика
II „		21 „
III „		4 „
Свега:		34 ученика

Ученици трећег разреда су завршили два прва разреда негдје ван Покривеника. То су први баши из овог краја: Цвјетковић В. Шпиро, Стојковић М. Гавро, Злоковић Б. Никола (касније учитељ ове школе) и Мршуља Р. Јово.

У школској 1875/76. години организован је рад за три разреда са 31 учеником.

Године 1876/77. у школи, такође постоје три разреда са 43 ученика. Наредне школске године има исто три разреда и 41 ученик, 1878/79. школске године остаје и даље три разреда са 34 ученика, 1879/80. школа је триразредна са 37 ученика, док 1880/81. школа прераста у четвороразредну са 31 учеником, да би у школској 1881/82. години остао исти број разреда са само 21 учеником. За школску 1883/84. годину немамо података ни о броју разреда, ни ученика.

¹⁰ АХН, ОШБ, кутија II, ИНВ бр. 324.

¹¹ АХН, ОШБ, уписница, ИНВ бр. 1.

¹² Исто.

Школске 1884/85. школа је мјешовита, има 5 разреда:

I разред	16 ученика
II "	8 "
III "	6 "
IV "	5 "
VI "	2 "

Свега: 37 ученика

Ни за школску 1885/86. нема података.

Слиједеће 1886/87. школске има:

I разред	17 ученика
II "	9 "
III "	11 "
IV "	7 "

Свега четири разреда са 44 ученика.

За слиједећу школску годину, такође нема података.

Школске 1888/89. године школу похађају 26 ученика. Број дјеце је знатно смањен због болести и избјегавања уписа у школу. Ове године је било дужно похађати школу 58-оро дјеце: «... свагдање и светачно недјељно похађање».¹¹

Школске 1888/89. бројно стање износи 59 ученика.

Школске 1889/90. у школи има:

I разред	16 ученика
II "	14 "
III "	12 "
IV "	9 "
V "	6 "
VI "	9 "

Свега 6 разреда са 66 ученика.

За период од 1890 — 1894. нема потпуних података.

Школске 1894/95. једноразредна пучка је, како нише у архиви, разбијена на двије учионе — мушку и женску.

Мушка учиона		Женска учиона	
I разред	20 ученика	I разред	35 ученика
II "	5 "	II "	3 "
III "	14 "		
IV "	7 "		
V "	5 "		
VI "	6 "		

Свега 6 раз. са 57 ученика

Свега 2 раз. са 38 ученика

¹¹ АХН, ОШБ, разредна књига, ИНВ бр. 29.

Те школске године школа организује рад за укупно 95 ученика.

Мјесно школско вијеће (предсједник Димитрије Мустур) је дописом К бр. 13/98. затражило од Високог Покрајинског Школског вијећа у Задру одобрење: »... да дозволе подићи овдашњу пучку школу на дворазредну мјешовиту, пошто је просјечно долажење дјете од 1894/95. до 12 година 86-оро, односно 97-оро до 14 година старости.«¹⁴

Школске 1896/97. године школа има 95 ученика — 48 мушких, 46 женских.

Школске 1905/6. у школи има 89 ученика.

Школске 1910/11. наставу похађају 99 ученика.

Из школске 1911/12. утврдили смо податке само за 6. разред. Било је 11 ученика:

Томо Томановић	17/10	1900.
Нико Милановић	7/4	1898.
Стефо Комадина	7/7	1899.
Петар Мустур	24/1	1900.
Симо Вукасовић	27/5	1899.
Славо Фанфани	14/8	1900.
Марко Пупић	16/2	1897.
Буро Марић	14/2	1897.
Наста Биловнић	3/8	1900.
Нина Блашевић	4/7	1900.
(Један са нечитким подацима).		

Школске 1916/17. школа броји 83 бака.

Школске 1917/18. наставу похађају 76 ученика — 52 мушких, 34 женских, а дужни су похаћати школу њих 92 дјете. Ове школске године, због ратних околности, 31. маја школа је добила наредбу од Котарског вијећа да привремено прекине рад, а они ученици добише »отпусне свједоцибе«. Поновни рад школе је био организован 21. октобра исте године; један разред ујутро, а други поподне: »... док не буде одређена друга учитељска сила«. ¹⁵ Једна наредба школских власти из тих дана каже да: »лијеталице посјећују тај крај ујутру или око подне; те да се држи скраћена поука поподне«. ¹⁶ Са подацима бројног стања се сусрећемо тек за школску 1938/39. годину. Те године школа има три разреда са 73 ученика. Вишу народну школу чине 5. и 6. разред.

¹⁴ АХН, ОШБ, кутија II, ИНВ бр. 328.

¹⁵ АХН, ОШБ, кутија IV, ИНВ бр. 349.

¹⁶ Исто.

Uf. ora puike ikale

" Polkuvniku, 30. travnja 1918.

Br. 28.

G. R. Kotarskom Poglavarstvu

" Ercegovomcu

Ukoliko naredbe tog i. A. Poglavarstva od 20/11. naved.
Br. 556 pes : glede, koliko u pripadaju novčani primosi
za vojne, koji su primljeni u rukov. ustanovama,
te salje popis imena darilaca i ukupni iznos
od kojega treba i podnet para (13.50), da
izjavljuju da se taj iznos darit. sakupio među
vojnom južne armije u Raku.

Marija Klarić

U. Leposavić, št. 8. 1913.

Br. 55.

G. K. Kotarskom škol.

Vijeu

Gregorovica

Podaslove popisa sinova djice,
koja su dobila spomena spjedo
dubri Koucem št. god. 1917-18.
A to:

Letisac Jelcvić pr. Mula iz Kumborci
15. 8. 1906.

Marija Odalović, Gijova iz Gjenović
19. 4. 1905.

Olga Gungorović, Lucanica iz Gjenović
12. 8. 1905.

Jurka Činč. Čajina, 10. 2. 1906. iz Gjenović

Sanica Mestur, Andrića iz Gjenović
19. 7. 1906.

Redi roditelji, liha i boba bi zatražila ra
št. maju 1918. ; djice dobi spomena
spjedo boba
Marija Florić

СТРУЧНО ПОУЧАВАЊЕ УЧИТЕЉА

Ангажовање на стручном усавршавању учитеља се испољавало у различитим облицима; неки видови као сталан задатак, а неки су облици повремено организовани. Најчешћи начини стручног усавршавања су обављени путем скупова и сабора учитеља, течајева и изложби. Индивидуално стручно усавршавање се састојало у праћењу стручних листова и часописа. Из службених списа школе смо утврдили да је прво окупљање учитеља у сврху стручног усавршавања било августа 1884. године, са богатим, разноврсним и зналачки одабраним педагошким проблемима, прилагођеним практичним потребама васпитно-образовног рада. Наводимо само неке:

«Како распоређивати науковно градиво?»

«Оцигледност у настави геометрије», «Како сузбијати дјетиње страсти?», «Како би пучка школа могла унаприједити у народну грану господарствену која заслужује највећу пажњу?»¹⁷

Занимљива је 4. тачка дневног реда посвећена индивидуалном припажењу дјечи или како у записима стоји: «... како према њој поступања удесити?»¹⁸ Прихватање овог начела је, вјероватно, резултат Клапаредових идеја «Школе по мјери». Учитељ Покривеничке школе Никола Злоковић, се на овом састанку истакао својим предавањем и добио писмену похвалу: «... због вјештог ревног настојања око рјешења питања под бројем 4. тачке дневног реда конференције учитеља»,¹⁹ пише у допису ЦК Котарског школског вијећа школи у Покривенику. Дакле, захтев за уважавањем индивидуалних разлика код дјече и обавеза наставника да упозна њихове индивидуалне разлике ради усклађивања облика рада, старо је педагошко начело, али и принцип који се и данас заповиједа, чиме се дјетету наносе штете и стварају ржаве околности за његов развој.

Године 1888, 17. јуна, био је организован скуп и на тој Котарској конференцији учитеља изложба радова «из науковног језика и рисања».²⁰ По свему судећи и ученици, тада једноразредне школе из Покривеника, су том приликом излагали своје радове.

У септембру 1886. за конференцију учитеља припремљено је предавање на тему: «Како треба узгајати дјевојчице да буду добре супруге, брижљиве мајке, честите господарице и праве родољубке».²¹ Импликације теме су срачунате, сагласне тадашњим циљенима и нормама друштвеним. Данас, породично, предшколско, школско и свако друго васпитање младежи оскудијева од планских утицаја који су најављени претходном темом, па тако васпитање губи општу усмјереност.

¹⁷ АХН, ОШБ, кутија I, ИНВ бр. 314.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто.

²⁰ АХН, ОШБ, кутија II, ИНВ бр. 318.

²¹ АХН, ОШБ, кутија I, ИНВ бр. 316.

Нијесмо установили који је разлог (изгледа политички) претходно па из Задра стиже до нас од 14. јануара 1882. Котарском вијећу у Котору да од тада само по специјалном одобрењу учитељи могу присуствовати изложбама, саборима и педагошким скуновима који се одржавају у иностранству. Марта исте године из Котора садржај присијелог писма прослијесују Мупској школи у Херцег-Новом: «... и осталима на знање и управу редом следећим: Тошла, Мојдеж, Кутн, Покривеник, Баошићи, Бијела, Каменари.»²²

«Обучавај за живот, а не за школу»,²³ била је тачка дневног реда на скупу учитеља из 1899. Садржај тема је, такође одабран под утицајем педагошких покрета крајем XIX вијека са настојањима да стару школу књишког учења реформише потребама живота и буржоаског друштва. Временско подударанје педагошких идеја и њихових апликација свједочи да се до преношења страних искустава није дуго чекало.

На скупштини учитеља из септембра 1899. са дневним редом од 18 тачака (тачка 18. «Случајни предлози»), предавач је поново био Никола Злоковић на тему: «О сходности читанака». Том приликом је одржано 10 практичних предавања (из језика, математике, природних наука, пјевања, пољопривреде и женских ручних радова). Очигледно, и формом и најављеним садржајима стручно усавршавање се много не разликује од данашњих семинара. Међутим, судећи по избору тема за скуп пучких наставника, августа 1911, који је одржан у Сплиту и нашим искуствима, неуобичајено је било предавање: «Цртање простом руком по слободним методама».²⁴ Не толико због специфичности теме; тада је био наглашен педагошко-технички смисао цртања и у тој природи су наставници усавршавани, него што је стручно усавршавање учитеља из ове области права ријеткост. Данашње вријеме његује савременији цртеж, уважавајући спонтаност, дјечју слободу и законитости ликовног развоја дјетета. Ово, као и остале обавезе наставника, су много сложеније, па и потреба за усавршавањем изразитија и у стручном и у научно-техничком образовању. Скоро да смо близу закључка да данашња обавјештеност наставника, о савременим достигнућима у настави, више касни него прије 100 година.

ПРОГРАМ «УЧЕВНОГ ГРАДИВА»

Тек 1877. године се сусрећемо са «Књигом науковог градива». На основу ње смо установили неке елементе наставног плана и програма. Из педагошке документације првих година рада Школе смо констатовали да су у прва три разреда изучавани ови предмети:

²² АХН, ОШБ, кутнја I, ИНВ бр. 312.

²³ АХН, ОШБ, кутнја II, ИНВ бр. 319.

²⁴ АХН, ОШБ, кутнја II, ИНВ бр. 329.

I разред:

Будоредност (Condatta morale), вјеронаук, језик науковни, језик обавезни, рачунство, писање, пјевање и тјеловјежба.

II разред:

Будоредност, вјеронаук, језик науковни, језик обавезни, рачунство, природопис, земљопис, природословље, повјест, писање, пјевање, тјеловјежба.

Трећи разред је изучавао више од другог цртање и геометрију.

Октобра 1885. године се први пут спомиње »поучавање наставнога језика српскохрватскога«.²⁵

Одлуком Опћинског вијећа, од 2. марта 1876. године, је уведен италијански језик, као обавезни предмет.

Школске 1908/09. наставни план и програм је измијењен. У првом разреду се изучавају ови наставни предмети: наук вјере, наставни језик и вјежбе у говору, рачунство, писање, цртање и мјерствени облици, пјевање и гимнастика. Видљиво је да се у овом разреду више не изучава италијански језик, као и да су измијењени и допуњени називи неких наставних предмета. Тада се у првом разреду изучава 7 наставних области. У другом се учи тринаест предмета: Будоредност, марљивост, наук вјере, наставни језик, рачунство, земљопис, повијест, природопис, писање, цртање и мјерствени облици, пјевање, други језик, а оцјењује се и спољашност ученичких радова.

Из службених списа школе из 1877. године смо установили да од тада дјеца римокатоличке исповијести слушају катихизис са два часа седмично. Након три године план катихизиса се мијења; једноразредне школе имају три, а вишеразредне два сата седмично у сваком разреду. Из 1877. године наилазимо на докуменат из кога сазнајемо да школска година почиње 1. септембра, а завршава 20. августа.

До 1881. године прописима није одређено којим ће се писмом у школама служити — ћирилицом или латиницом. Од те године Високо ЦК Покрајинско школско вијеће обавјештава школе: »... гдје су искључиво или већином православни водит ће се настава ћирилицом, напротив гдје су искључиво или већином католици водит ће се настава латиницом, учећи и у једним и другим другу азбуку, наиме у првим латиницу у другим ћирилицу. Предавање % читање и писање % друге азбуке започети ће се другог прољећа друге школске године«.²⁶ Вијеће је на сједници од 22. децембра 1880. именовало мјеста, односно школе у којима ће се служити ћирилицом. То су: Ораховац, Рисан, Драгал, Моринь, Убли, Каменари, Бијела, Баошић, Покривеник, Кути, Тошла, Поди, Мојдеж, Клинци, Радовићи, Кртоле, Сутвара, Загора, Будва, Брајић, Прасквица, Режевић, Кастеластва, Гради-

²⁵ АХН, ОШБ, кутија 1, ИНВ бр. 315.

²⁶ АХН, ОШБ, кутија 1, ИНВ бр. 311.

шке, док латиницом ће се служити у овим мјестима: Котор, Доброта, Муо, Прчањ, Столив, Пераст, Ерцег-Нови, Лепетане, Ластва доња, Ластва горња, Тиват, Сутоморе.

Што се тиче службених списа и дописивања слободно је служити се ћирилицом или латиницом: »...ал гдје се буде хтјело одржати ћирилицом школску књигу полагања, казало мјесечних оцјена и остала казала, треба да оне имаду штампане ћирилицом исте ступце као казала штампана латиницом».²⁷

Настава се одржавала сваког дана осим у данима значајних вјерских празника. Рад је био организован до подне. У данима љетњих врућина, како школу обавјештавају једним дописом гј. од 15. јуна, до свршетка школске године настава може почети односно трајати од 7—10 или 11 сати, а после подне од 17—19 часова, али да нема »...бити скраћена наука»²⁸ као и да »...буде изостављена тјеловјежба».²⁹

Идеја Ј. А. Коменског из 19. вијека о концентричној структури наставног градива допре и до школе у Покривенику. Повјерење у успјешност методе концентричних кругова најбоље показују мисли из једног дописа школских власти Покривеничкој школи од 16. децембра 1884. године, па каже да: »...дјеча не буду опетовала школске године него јако изнимних случајевих, пошто ће свјестном учитељу бити лако обстојећом концентричном методом упоравити у наследњој школској години заостале ученике...»³⁰

У наставку ћемо се осврнути на неке дијелове програма и њихову временску рашчлањеност. Због непотпуног вођења педагошке документације приказ није потпун, ни систематичан.

У првом разреду још 1877. године је било предвиђено рачунање у обиму броја 20. Закључно са јануаром биле су обрађене све рачунске радње до 10 — писмено и усмено. Фебруар је био предвиђен за »опетовање пређеног градива«. Друго »пољеће« је планирано за савладавање рачунских радњи у другој десетници, затим »новци, мјере и утези».

Науковани језик и вјежбе у говору обухвата ове основне гране: зорну обуку, читање, словинцу и саставке. Овај средишњи предмет и тада има широке и разнолике задатке.

Први разред:

Зорна обука је обухватала упознавање са слиједећим цјелинама: »Именовање предмета налазећих се у школи«, »О дјеловима куће и домаћем покућству«, »О мушком и женском одијелу«, »О пољским ратилима«.

Након тога су обрађивана слова да би у марту радили: »Преписивање и диктирање једно и двочланих ријечи«. У јулу је било планирано »Писање из главе«. Читанка је коришћена од марта мјесеца.

²⁷ Исто.

²⁸ АХН, ОШБ, кутија III, ИНВ бр. 334.

²⁹ Исто.

³⁰ АХН, ОШБ, књига I, ИНВ бр. 314.

Програмске садржаје из науковог језика и вјежби у говору за други разред смо били у прилици упознати у цјелости, као годишњи план рада, занимљив је, па га у наставку дајемо изворно:

Октобар

Зорна обука	Редни број штива, почетнице зени читанке	Словница	Саставци
Домаћи сисавци и њихова корист за господарство и ратарство: вол, крава, коза, овца	II језиковна читанка: Штиво 1. Бог и родитељ	Појам о саставнику, спол и број његов	Препишивање ријечи ћирилицом

Новембар

Коњ, магарец, кучак, мачка	Штиво 2. Брат и сестра	Појам о придевнику, спол и број његов	Препишивање ријечи ћирилицом
----------------------------	---------------------------	---------------------------------------	------------------------------

Децембар

Домаће птице и рибе: кокош, гуска, патка, пуран, голуб, паун, рабац, сардела, сардун, буквица, јегуља, груј	Штиво 7. Капа	Појам, спол и број имена	Препишивање ријечи ћирилицом
---	------------------	--------------------------	------------------------------

Јануар

Дјелови човјечијег тијела: ћупила: вид, слух, укус, мирис, опип.	Штиво 12.	Појам глагоља	Препишивање ријечи ћирилицом
--	-----------	---------------	------------------------------

Фебруар – март

Најобичније билне, траве, цвијеће: салата: зељо, мрква, репа, краставец, диња, лук, леша, фајола, боб, ндл. Траве: пшеница, раж, јечам ндл. Цвијеће: љубица, клинцић, лијеп ндл.	Штиво 18.	О разгодима	Препишивање изрека из буквара
--	-----------	-------------	-------------------------------

Април

Обичније руде, горива, ковине и камење: камен, гвожђе, злато, сребро, олово, жива, косигер, угљење, дража.	Штиво 16. Из почетнице од стране 1—20.	Појам о предлогу	Упораба разго- дака у писању
---	---	---------------------	---------------------------------

Мај

Разне прсте камених и њихова пораба.	Штиво 26. Из почетнице од стране 20—44.	Појам о везнику	Употреба разгодака у писању
---	--	--------------------	-----------------------------------

Јуни

Диоба времена: дан, недјеља, мјесец, го- дина — четири добе годишње.	Штиво 23. Из почетнице од стране 44—60.	Исто појам о везнику	Исто употреба разгодака у писању
---	--	-------------------------	--

Јули

Поглавите радње у свакој доби годишњој	Штиво 35. Из почетнице од стране 44—60.	Појам о прислову	Упораба разгодака у писању
--	--	---------------------	----------------------------------

Август

Поглавити занати и умјетности на темељу таблица за зорну обуку.	Штиво 36. Из почетни- це штива: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10.	Три погла- вита времена показнога начина	Практичне вјежбе сва- кој врсти разгодака
--	--	---	--

Ученици трећег разреда имају сваког мјесеца по пет са-
става: »прављених и преписаних«.

Наставно градиво из математике у четвртном разреду обу-
хвата упознавање са децималним бројевима до 1000 »са прак-
тичном употребом«, како наглашава уз скоро сваки дио гра-
дива.

Програм математике за шести разред предвиђа: разломке
и све четири рачунске радње са њима, правило тројно, постотни
рачун и смјесни рачун. Геометријске садржаје чине: »кутови и
њихове чести, трокути и њихове чести, вишекути и њихове че-
сти, круг и његове чести, оплошја правилних тијела, оплошја
неправилних тијела, облик тијела«.

Ових година рада школе од 4—6 разреда се пјевала само »Царевка«.

Пољопривредство се, од 1890, изучава у 4, 5 и 6-ом разреду и то само у првом полутобу. Школске 1892/93. овај предмет је обухватао сlijедеће теме:

Саставине гла, орање и копање, сјетва и жетва, својства и чување сјемена, навртање и пресаивање воћака, измјењивање поврћа на једном земљишту, непријатељи поврћа, бухач и дуван.

Физика је изучавана са два часа седмично почев од 4-ог разреда. Програм за четврти разред је обухватао:

Зрак или ваздух, гibaње ваздуха, корист и штета вјетра, топломјер, водена пара и водени слапови, магла и облак, киша и снијег, град, муњевина додиром, штит од грома, гашење ватре, дуга, парни стројеви, свјетлост, прозачна и непрозрачна тијела, лећа, извори топлоте.

За школску 1897/98. годину наставни план за други разред је предвиђао:

Предмети:	Седмични број часова
Наук вјере	2
Српскохрватски језик	8
Талијански језик	3
Рачуница и наук о мјерственим облицима	4
Наравословље	1
Земљопис	1
Повијест	1
Писање	1
Цртање и поука о мјерственим облицима	2
Пјевање	1
Гимнастика	2

Преоптерећеност ученика бројем предмета (11) и седмичним бројем часова постојала је и тада.

Ево шта је предвиђено програмом наставе пјевања за овај разред за друго полутобе поменути школске године:

»Већи развитак и окретност у пјевању пучких ћудоредних пјесама:

»Сунце јарко«, »Радо иде«, »Лијена наша домовина«.

Вјежбе у црквеном пјевању:

»Ускликнимо с љубављу«, »Ој српска...«, »Сви језици«.

У наставку дајемо дио садржаја који се односио на тјеловјежбу, као и потпуни програм за женски ручни рад за прво полутобе (нијесмо установили за који разред).

Тјеловјежба — »Сврха: Развити снагу, постићи окретност, срчаност, љубав за ред, храброст и поуздање у се, да се тим уздржи чистост духа и тијела«.

Овај предмет, и поред добро одабраних циљева, карактеришу елементи круте статичке и вјештачке гимнастике.

Програм женског ручног рада!

Узорник шива. Једонставни низ, набор, пути низ, рубин постав, шав преко прстију, риблин шав, забијени шавак, шав-ланац. Швење женских и мушких кошуља. Швење домаће потребите рубенине. Народно весиво и ношња — обичајно у мјесту.

Ови садржаји у основи имају социјално-економски смисао, али и педагошке поруке.

Из наставног плана и програма се види да су и ондашњој школи постављани врло сложени и одговорни задаци.

Утицај на структурирање наставног програма имала је тадашња филозофија образовања и теоријска опредјељења о учењу.

Природним наукама се обраћала већа пажња него раније. И тада, а и данас, методичка оријентација за извођење наставе је непотпуна.

Радно-техничка компонента развоја ученика и популаризација пољопривредне културе је била врло наглашена. Провођење захтјева на усвајању знања практичног карактера било је често истицано начело. Усмјереност на развијању осјећања дужности, свијести према добром и рђавом, обичајима и нормама понашања, усвајања пожељних моралних норми, одржавања је сталном нити кроз све наставне ситуације тадашње школе.

Садржаји наставе су били доста сложени и обимни, што је захтијевало посебна стручна знања и оспособљеност учитељског кадра.

Педагошке поруке на развијању активне очигледности провођене су кроз ручни рад и пољодељство.

Иако се вриједност наставе цијени и по томе колико је времена предвиђено за понављање, ипак превише је времена одвојено за овај вид наставног рада. Распоређено вријеме за понављање је износило најмање три пута више него за обраду, а код неких предмета однос часова обраде градива према часовима понављања је износио и до 1:10, што знатно одступа од данашњих дидактичких захтјева.

ОЦЈЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Оцјењивање ученика у учењу и понашању обављано је редовно и билежено различито за различите предмете или групе предмета. Оцјене су регистроване ријечима, а не бројкама. Похађање се оцјењивало са: веома марљив, марљив, слабо марљив, немарљив. За ђудоредност (моралност, морал) су биле слиједеће оцјене: веома примјеран, примјеран, непримјеран. За тјеловјежбу смо наишли и на оцјену »средњи«, док је успјех у свим осталим предметима (језик науковни, рачунство, писање, геометричко обликовање, писање, природопис, природословље, земљопис, повијест, пјевање, регистрован са: веома добро, добро, средњи dostatно, тек dostatно, недостатно. Данашња школа је наставила традицију у нивоима оцјена за неке наставне дисциплине. Но, уочљива је разноликост назива за поједине нивое

успјеха и различит број степени за различите предмете, што свједочи а немогућности одржавања сталности критеријума.

За прве двије године школског рада нема слабих оцјена. Неки су се ученици укључивали у наставу посљедње пола године или чак само посљедњи мјесец дана, па се у изворима наводи да: «... због много касног ушесвања у учиону није класифициран». Анализом података о оцјенама смо утврдили да је шир. средња оцјена често била приближна из свих наставних области, што се знатно разликује од данашњег успјеха по предметима. У данашњој школи се скоро унапријед зна из којег ће предмета бити најслабији успјех.

Захтјеви дидактичке домологије су остваривани комплетније и били прихватљивији у неким дјеловима праћења него што је пракса многих наставника данас. Сваки ученик је био оцјењиван мјесечно и за сваки предмет.

Општи успјех у учењу је био добар. Први пут 1881. године се појављује оцјена подовољан.

УЧИТЕЉИ

Архивска грађа не омогућава потпуно сазнавање о учитељима ове школе.

Први учитељ је био Никола Михајловић. Није дуго остао на том радном мјесту. Године 1875. се сусрећемо са потписом учитеља или учитељице (Антоније, Антонија) са нечитким презименом.

Учитељ Јован Лумбардић је примио школу 1877. године, а 1884. га је замијенио учитељ Никола Б. Злоковић о коме имамо више података које ћемо дати касније.

Учитељица Кнего Марија је радила у овој школи 1898. године. Школске власти је те године обавјештавају: «... да остаје на расположењу до даљих одредаба»,³¹ што значи да је ту била и раније привремено распоређена.

Статистички подаци школе из 1902. године показују да су тада у школи радила три учитеља. Године 1909. била је привремена учитељица Redina Wgüntch. Те године је затражила отпуст из службе, а на њено мјесто је постављена учитељица Марија Клачевић. Године 1913. још је радио Н. Злоковић. Он се у архиви помиње и 1918. године. Десанка Црногорчевић, рођена Поповић, за учитељицу ове школе је постављена 1916. године, а службовала је само двије године. Године 1918. вјероучитељ за грчкоисточну вјеру је свештеник Шпиро Мустур, док је за дјецу католичке вјере дон Иво Добросевић.

Јелка Пипер, учитељица, ради од 1938/39. школске до рата и обавља послове управитеља школе. Године школске 1945/46. Јелка Пипер поново ради у овој школи.

Првих година рада школе био је школски назорник Маросевић. Ове послове је краће вријеме обављао и учитељ Андрија

³¹ АХН, ОШБ, књига II, ИНВ бр. 328.

Лазаревић из Мокрина. Као православаца, и њега су власти отпустиле из службе.

Злоковић је рођен у Беновићу 1864. године. Службовао у родном мјесту и Смоковићу у Далмацији, гдје је по налогу ондашњих власти премјештен, јер им, према изјави 93-годишње учитељице Десанке Црногорчевић, као Србин није одговарао за овај крај.

Никола Злоковић је био познат тадашњој педагошкој јавности Боке. У наставном раду је испољавао професионални ентузијазам и доприносио унапређивању васпитања и образовања. На саборима учитеља је иступао са напредним педагошким мислима. Запажено је његово предавање усмјерено на уважавању индивидуалности ученика.

Истицао се на уређењу школског врта и ширењу пољопривредних наука у пароду, зашто је био и награђен.

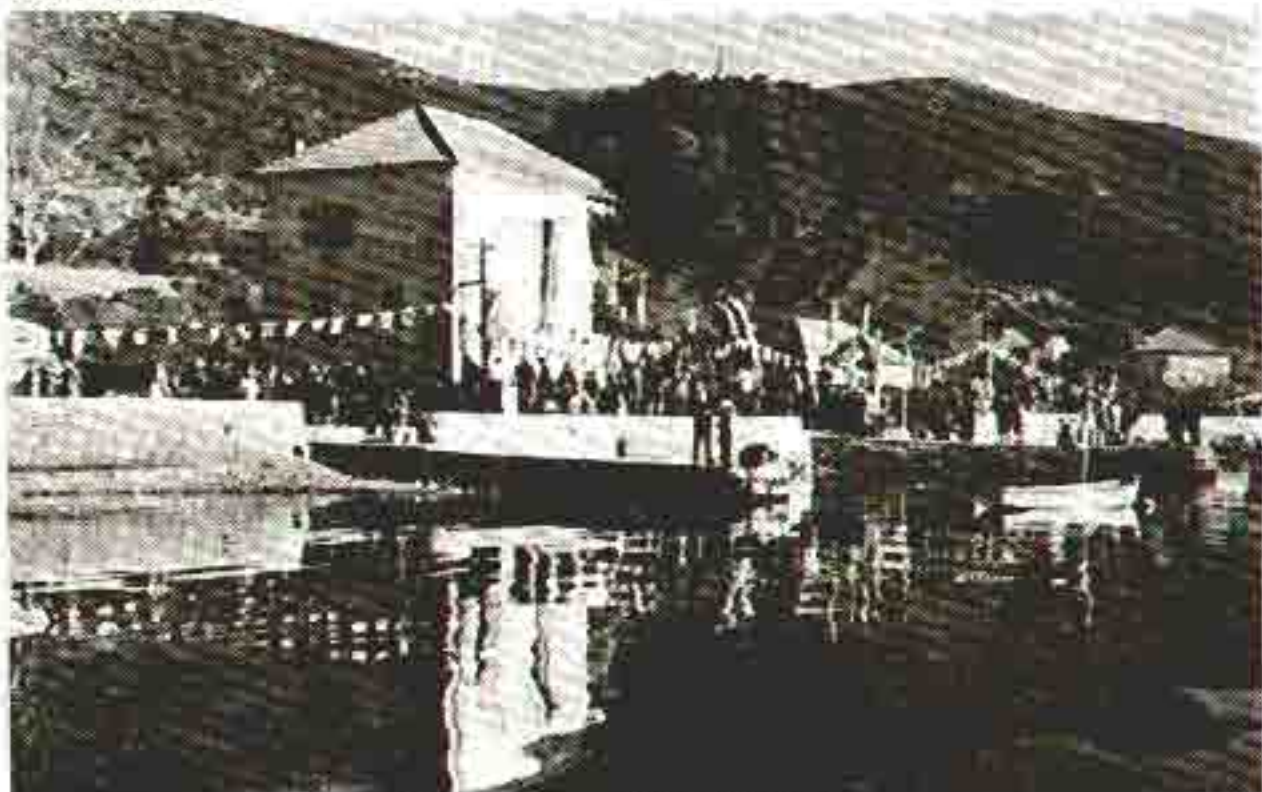
Професионално опредјељење и дубав показује и својом последњом опоруком:

«Моју кућу у Беновићу, у којој је смјештена школа, остављам истој школи скупа са школским двораном».²² У даљем тексту износи захтјев: «Школска управа дужна је да направи намеште».

«Задужбина Николе Злоковића».²³

Неке, како каже, преостале вриједности оставља: «за школовање дјете оних мјеста гдје сам као учитељ био».²⁴

Оболио је од сунчанце и умро 4. августа 1925. године у Смоковићу.

Беновићи — Бока Которска

²² ДХН, Фонд судског архива, оставинске расправе, спис А 65/26.

²³ Исто.

²⁴ Исто.

Недаће као да су биле стални пратиоци нашега народа, а солидарност његов принцип о потреби заједничког дјеловања. Тако су прије 90 година (1898) школске власти покренуле идеју о прикупљању помоћи за пострадале од земљотреса у Оштини Сибирској и затражиле од учитељства да се у том смислу ангажује, па у наставку каже: »Тамо је људских жртава, а више хиљада људи остало је без куће. Нанесена штета износи више хиљада фјорина па се позивају учитељи да дају »своје милондаре«.³⁵

Године 1918. аустроугарско друштво Црвеног Крива организује припомоћ за повратнике из руског ратног заробљеништва. Позивом се одазваше скромним даром и становници овога краја, односно: »... да се тај мали дарак сакупи међу дјецом овдашње школе« чији списак дајемо у цјелости:

Тегобе и страхоте II свјетског рата осјетио је и овај крај.

У херцеговском подручју су неке школе попаљене, оштећене, опљачкане и остале без инвентара. Након ослобођења се ради на економској и културној обнови. Оживљава се рад школа. Организују се течајени за описмењавање становништва. Проблем представља недостатак учитељског кадра. Међу првима је отпочела организовани васпитно-образовни рад школа у Беновићу. Те године (1945/46. шк.) школа има 6 разреда са 64 ученика. Наставни рад поново организује учитељица Јелка Пипер.

Све до земљотреса априла 1979. наставни рад је био организован у згради легатора Николе Б. Злоковића.

Након земљотреса саграђено је ново, модерно школско здање за потребе становника Баошића и Беновића у Баошићима.

S u m m a r y

A HUNDRED AND FIFTEEN YEARS OF POKRIVENIK SCHOOL

Dušan MANDIĆ

The school at Pokrivenik (Đenović) started fulfilling its educational task 115 years ago, on Dec. 9, 1873. The school authorities and teaching staff did their best to raise the dignity of the School obeying school rules very strictly and applying the current achievements of pedagogy and psychology.

Technical-didactic aids were rather poor, though the School was equipped according to the standards of the time.

Knowledge acquisition as well as all school activities were directed by the criteria based on pragmatic targets and a tendency to follow the practical requests of everyday life.

Educational authorities and teachers had mainly to deal with those pedagogical cases that issued from practical problems of teaching. Teaching was organized under the influence of the 19th century pedagogical movement, in accordance with the pedagogical targets of children raising and recognized social standards.

The school of the time, as it is always the case, had to carry on responsible and complex tasks imposed by the curricula. Science was paid special attention. Some of the curriculum matter had social-economic purpose as well as pedagogical message. There was a particular attempt of popularization of agricultural improvement and development of general work habits and interest in engineering with the pupils.

Requests of teaching principles were respected with a great deal of responsibility.

Some of the teachers at this School (Nikola Zloković) excelled in commitment to work and the level of their professional responsibility.

There is no doubt that the establishment and work of the school at Pokrivenik was the best way towards educating people and a significant contribution to its general spiritual development.